

vidla. A také zde – stejně jako u Durasové – se rozvolnění pevných struktur promítá i do pozoruhodné reflexe onoho mezního stavu ženského těla, jakým je těhotenství (zejména v románu *Beloved*) a do fyziologické deteritorializace, s níž se setkáváme v románu *Nejmodřejší oči*. Příběh afroamerického děvčátka, toužícího po modrých očích, ostatně nepatří jen do oblasti fikce – Charlot jej uvádí do pozoruhodné souvislosti s pracemi Franze Fannona o psychózách způsobených koloniální indoktrinací (černošské děti písčité slohové práce o tom, že by se o prázdninách rády proháněly po loukách, majíce *zvrážděné tváře*).

Třetí kapitolu, věnovanou maghrebským básníkům, vzhledem k rozměrům této recenze i své nekompetentnosti v dané oblasti nemohu referovat. Předcházející zmínky o Durasové a Morrisonové jsou ostatně samy o sobě dost výmluvné, pokud jde o způsob, jakým Charlot chápe pojem „menšinovosti“. Bylo již řečeno, že od původního, deleuzovského vymezení daného pojmu odbočuje především tím, že zdůrazňuje (v návaznosti na teoretiky postkolonialismu) jeho sociální a diskursivní dimenzi. V tomto smyslu je možné mluvit o „menšinovém sociálním poli“ (s. 221), v němž je strukturace sil dána nikoli sama ze sebe, ale na základě vztahu k poli většinovému, tedy k tomu, co Foucault označoval jako dominantní diskurs. Menšinový diskurs je fantasmatem diskursu většinového (znamená snad Saidova teze o orientalismu jakožto konstrukt vyvořeném z západním myšlením něco jiného?). Už jen skutečnost, že autor zde používá slovo fantasma, tedy psychoanalytický termín, by nás ovšem měla přesvědčit o tom, že subjekty, které k tomuto poli náleží – tedy ty subjekty, které Gayatri Spivak označuje jako subjektu „subalterní“ – by byly zbaveny hlasu. Jistě, dominantní diskurs automaticky směřuje

k umlčování diskursů subalterních – postcolonial studies i poststrukturalistická filosofie posledních třiceti let nás o tom dostatečně poučily. Na druhou stranu však nelze popřít, že v situacích, v nichž „menšinový“ spisovatel svůj hlas nalezne, se může situace obrátit. Náhle je to menšinový diskurs, který – prostřednictvím těch svých rysů, které zde byly krátce zmíněny: fragmentace, destabilizace dominantních struktur – vnáší neklid a zmatek do diskursu dominantního. Stává se tak zřídka. Charlotova kniha je však výmluvným dokladem toho, že takový hlas (kterým, jak jsme viděli, nemusí nutně promlouvat někdo, kdo je příslušníkem menšiny; příklad Durasové je v tomto ohledu velmi výmluvný), jakkoli může být slabý, nemusí postrádat důraznost.

Josef Fulka

Židovská menšina v Československu ve dvacátých letech, (editorky B. Soukupová a M. Zahradníková), Židovské muzeum, Praha 2003

Sborník obsahuje zkrácené a poznámkovým aparátem doplněné texty cyklu přednášek, které uspořádalo vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v letech 2002 a 2003. Knížka vyšla s finanční podporou Ministerstva školství ČR. Další cyklus přednášek postihne židovskou problematiku v Československu ve 30. letech 20. století a texty by měly být rovněž publikovány. Editorkám se tak podaří závažná věc: Zachytit dost kompletně důležité prvky sociálních pozic, vztahů s většinovou společností i některých vzorů chování významné menšiny v celém období existence meziválečného Československa, mimořádně kultivované a úspěšné menšiny, právě proto však i dlouho nenáviděné, jejíž soužití

s většinou populací bylo stále obtížné i v demokratickém státě.

Po úvodu A. Míškové, která stručně shrnula sociální pozice Židů v meziválečném Československu, zpracovala analogické téma obšírněji R. Čermáková pro první léta nové republiky zvláště z hlediska podílu židovské menšiny na obyvatelstvu a jeho právního postavení v novém státě. Shodně s dosavadní literaturou autorka konstatuje, že Židé byli v ČSR rovnoprávní a jejich pozice byla vcelku lepší než v okolních státech.

Dvě tematicky na sebe navazující studie publikuje B. Soukupová. Obě se týkají antisemitismu 20. let a autorka uvažuje nad na první (i druhý) pohled zajímavou otázkou, zda antisemitismus tvořil relativně stabilní prvek české národní identity, tj. relativně stálých vlastností českého etnika i v době první republiky, přičemž téma specifikuje pro období počátků státu (1918–1920) a pro dvacátá léta. Pro bezprostředně poválečné období konstatuje B. Soukupová ústup antisemitismu jednak pod vlivem státní politiky a prezidenta, ale i relativně příznivé hospodářské situace českého obyvatelstva a jeho nadšení ze získání samostatnosti – nebylo třeba hledat viníky porážky jako v okolních státech – a řady dalších okolností, i vlivem realistické politiky loajálních politických stran, které chápaly, že projevy antisemitismu by oslabovaly pozici nového státu ve veřejnosti a politických kruzích západní Evropy a USA. I k německví se hlásící Židé byli zároveň k novému státu loajální.

Ve studii o dvacátých letech se autorka zabývá antisemitismem vytvářeným a využívaným politickými stranami v boji o moc a přízeň voličů. Antisemitické byly malé strany, kdežto parlamentní reprezentace využívala antisemitismu jen v nacionálně vypjatých situacích. Shrňeme-li autorčin výklad, vychází z něj v podstatě, že i antise-

mitské směry vycházely z českých nacionálních stanovisek – údajně neloyalita Židů, stejně jako Němců, ke v podstatě českému státu, z veřejnosti vnukané představy, že český národ nemá v republice dostatečně významné postavení – což znamenalo v zásadě odpor k právům menšin obecně, a z konzervatismu, který využíval i zřejmě dost populárního stereotypu „malého českého člověka“. Programový antisemitismus 20. let navazoval podle autorky na „zlatou éru“ českého (*a zřejmě i rakouského – pozn. referenta*) antisemitismu z konce 19. a začátkem 20. století. Zdá se však, že ve 20. letech – stejně jako předtím i potom – existoval pravděpodobně ve většině českého etnika hlubší než nacionální antisemitismus: v základě založený katolickým středověkým křesťanským antisemitismem, na nějž v 19. století navázal hospodářsky-konkurenční antisemitismus horních a zvláště středních vrstev (opět poznámka referenta).

Sborník pak pokračuje stejně zajímavou studií K. Čapkové o židovském nacionalismu v meziválečných českých zemích. Autorka sleduje dva hlavní židovsko-nacionalistické směry – sionismus zvláště v západní části republiky a konzervativní ortodoxní židovství, které reflektovalo životní situaci početného židovského obyvatelstva východní části Slovenska a zvláště Podkarpatské Rusi – konstatuje však, že sionismus měl v českých zemích velmi umírněný ráz a v základě se omezoval na snahu regenerovat kulturní svěbytnost Židů.

M. Zahradníková se pak zabývá postoji česko-židovských asimilantů a sionistů k Palestině. Zatímco česko-židovští asimilanti dospěli během 20. let ke snášenlivému postoji ke stěhování středoevropských Židů do Palestiny a uznávání vlastního rozhodnutí jednotlivců, zda se tam chtějí, nebo nechť stěhovat, sionisté při jali vytvoření

židovského státu s nadšením, ale mnoho se jich tam nestěhovalo a začali se postupně chovat tolerantně k asimilantům, kteří chtěli zůstat v Evropě.

J. Kružíková se pak zabývá ortodoxně-židovskými náboženskými obcemi v Československu. Uznává, že ortodoxní židovství postupně ztrácelo význam a vliv stejně jako náboženství vůbec, ale zároveň tvrdí, že tím, že se většina československých Židů stále hlásila k židovskému náboženství, prokazovala snahu udržovat specifický židovský styl života. Text studie však naznačuje, že v tomto případě šlo zřejmě hlavně o konzervativní vzdělaneckou elitu, zčásti s příklonem k německví, která chtěla udržet ortodoxní (a zároveň možná i německo-nacionální) tradici. Počet tradičních náboženských obcí však i podle autorky už od 70. let 19. století klesal, do roku 1938 asi na třetinu. To zřejmě souviselo s běžným celkovým úpadkem náboženské víry v už konstituované industriální společnosti (*poznámka referentů*).

O slovenských Židech v novém státě pak v krátkém článku píše P. Selner. Jeho vznik přijali slovenští Židé skepticky, ale postupně zaujali loajální postoje. Z textu článku se zdá vyplývat, že na rozdíl od západní části republiky se na Slovensku často udržoval nejen abstraktní negativní postoj k Židům jako skupině vcelku, ale i hrubý násilnický antisemitismus projevovaný i vůči jednotlivcům a motivovaný národnostně proti Židům jako maďarofilům, ale ještě i katolicko-nábožensky.

Sborník uzavírá studie B. Soukupové o vztahu Židů (i židů podle víry) k T. G. Masarykovi a naopak T. G. Masaryka k nim. Byl to právě Masaryk, který se v nové republice významně zasazoval o integraci židovské populace do moderní společnosti a mezi Židy (i židy) byl vážen mimo jiné i pro své postoje v době hilsneriády.

Většina studií sborníku se zabývá mezikupinovými postoji, vztahy, případně ideologiemi a je zaměřena hlavně na soužití a konflikty, a jen z menší části kulturou samotné židovské menšiny, která se zřejmě s postupující adaptací menšiny k většinové společnosti měnila už od konce 18. století. Nedá se však chtít všechno najednou.

Na konci sborníku je zařazena obrazová příloha z dobového tisku a vyznění, že studie musely být z důvodu omezených finančních prostředků zkráceny. Ukazuje to u nás dost obvyklý osud odborných publikací, mezi nimiž však sborník jasně patří mezi nadprůměrné – není naplněn častým historiografickým popisným povídáním o všem možném; o něco tam jde: hutně napsané a promyšleně koncipované sledování závažných společenských – v podstatě sociokulturních – jevů, které přispívá nejen k poznání sociálních i politických poměrů v první republice, ale i sociálního vývoje obecně.

Jiří Matějček

Roland Barthes: Mytologie, Dokořán (přeložil Josef Fulka, autorem doslovu a výboru je Petr A. Bílek), Praha 2004

Mytologie, poprvé publikované v roce 1957, se řadí mezi nejvýznamnější texty Barthesovy rané tvorby. První část knihy tvoří řada krátkých esejů, v nichž autor reflektuje některé soudobé každodenní jevy – *mýty* příznačné pro moderní masovou, konzumní společnost ve Francii (wrestling, astrologie, politická fotografie, strategie časopisů a reklamy). Druhá část publikace – *Mýtus dnes* je teoretickým zpracováním předchozích úvah. Autor zde předkládá obecný základní sémiologický rozbor kulturních jevů této společnosti, snaží se postihnout principy novodobého mýtu